

Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi*

Cavit Emre AYTEKİN**

Mehmet Akif OKUR***

Öz

Barış, Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini henüz geniş bir teorik bağlamda kavramsallaştırılmamış az sayıda kavramlardan biridir. Bu durum barış çalışmalarını UI'nin yapısal analiz kapasitesinden ve tarihsel bilgilendirmesinden uzak bırakmış ve uluslararası barışın kökenlerine ilişkin uzun erimli ve yapısal bilgi oluşturma kapasitesini kısıtlamıştır. Ancak UI teorisine yapılan eleştirel katkılar ve barışı uluslararası düzenin tarihsel bir unsuru olarak tanımlayan güncel yapısal analiz literatürü bu problemi çözmek ve barış çalışmalarını UI ile bütünleştirmek için araştırılması ve takip edilmesi gereken yeni teorik ve kavramsal çalışmalar sunmaktadır. Bu makale söz konusu nispeten yeni teorik gelişmelere dayanarak uluslararası barışın tarihsel gelişimini değerlendirmektedir. Çalışmanın ana amacı UI ve barış çalışmalarında karşılaşılan kısıtlamaları aşmak için geliştirilen eleştirel barış çalışmaları ve uluslararası barış mimarisi gibi güncel yaklaşımlar bağlamında uluslararası barışın tarihsel analizine katkı sağlamaktır. Eleştirel perspektifin barış kavramsallaştırması üzerindeki etkisini aydınlatmayı amaçlayan bu makalede söz konusu alternatif ve yenilikçi katkılar kapsayıcı bir değerlendirmesinin yanı sıra farklı teorik geleneklerde sürdürülen ancak barış çalışmaları nezdinde keşfedilmemiş olan bu perspektifin uluslararası barışa yönelik bir uyarlaması sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Barış Çalışmaları, Eleştirel Barış, Çatışma Çözümü, Uluslararası Barış Mimarisi, UI Teorileri.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Critical Peace Studies and International Peace Architecture: A Historical Analysis of International Peace

Abstract

Peace is one of the few concepts in the discipline of International Relations (IR) that has yet to be conceptualized within a grand theoretical context. That theoretical flaw has hampered the potential of peace studies to provide long-term and structural knowledge of its origins by diverting from the IR's structural analytical capability and historical information. However, critical contributions to IR theory offer novel theoretical and conceptual studies that define peace as a historical function of the international order in to address the problem and integrate peace studies with IR. Based on these relatively recent theoretical developments, this article evaluates the historical evolution of international peace. The primary purpose of this study is to provide a historical analysis of international peace in the context of contemporary contributions such as critical peace studies and the international peace architecture developed to address limitations in both IR and peace studies. This article, which aims to enlighten on the contributions of the critical approach to the conceptualization of peace, also provides an adaptation of this perspective to international peace, which has been pursued in different theoretical traditions but has not been investigated in peace studies.

Keywords: Peace Studies, Critical Peace, Conflict Resolution, International Peace Architecture, IR Theories

Article Type: Research Article

* Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan "Bir Çatışma Çözümü Yöntemi Olarak Uluslararası Arabuluculuğun Tarihsel Sosyolojisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu tez çalışması Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SDK-2021-4379 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

** Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, cavitemreaytekin@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4229-9381

*** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, mehmetakifo@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0001-5095-6113

1. GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler (Uİ) modern ontolojisinin miladı olarak 1648 tarihli Westphalia barışına yaygın olarak referans verir. Ancak 17. Yüzyıl'daki bu önemli barış anlaşmasının sıklıkla vurgulanmasına rağmen barış olgusu ve kavramı alanda ancak marjinal bir konum elde edebilmiştir. Uluslararası barışın neden ya da nasıl ortaya çıktığı üzerine bir açıklama üretmek, uluslararası siyaset ve diplomasi tarihi üzerine yapılan çalışmaların iddiaları arasında yer alsa da ana akım Uİ literatüründe bulunabilecek barış kavramsallaştırmaları ağırlıklı olarak çatışma ve savaşın sebep ya da koşullarına dair varsayım, hipotez ya da açıklamalara bağlı çıkarımlar niteliğindedir. Geoffrey Blainey (1973: 3) savaşların nedenlerini açıklayan her 1000 sayfaya karşılık, barışın nedenlerini araştıran 1 sayfadan az akademik yayının mevcut olduğunu söyleyerek bu çelişkili durumu anlamlı bir şekilde ifade eder. Ona göre, yanlış bir varsayımın sonucu olarak barışın Uİ'nin olağan seyri olarak kabul edilmesi bu durumun ana sorumlusudur.

Ancak liberal Uİ geleneği gibi barışı konu edinen alanlar onu normal ya da olağan bir durum olarak değil, rasyonaliteye bağlı belirli koşullarla erişilmesi mümkün bir olgu olarak varsaymaktadır. Başka bir ifadeyle Uİ teorisinde barışı çalışan ya da ihmal eden ana akım yaklaşımlar onun geçici, istisnai ya da ütöpik olduğu yani *olağan sayılamayacağı* üzerinde mutabıktır. Asıl olan devlet davranışının ve devletler sisteminin çatışmacı potansiyeli olduğundan barış, kendi dinamikleriyle açıklanmasına gerek olmayan bir duruma indirgenir ve Gaddis'in (1992: 25) değerlendirmesiyle onu bozan şeyler, onu ortaya çıkaranlardan çok daha fazla konuşulur. Barışçıl etkileşimlerin analizinden çok çatışmanın üzerinde duruluyor olması teorik çalışmalarda yapılacak genel bir taramada dahi gözlemlenebilecektir (Gleditsch, Nordkvelle, & Strand, 2014: 145-148; Jervis, 1988). Zira savaşın açıklanmasına yardımcı olan; *konvansiyonel savaş, iç savaş, topyekun savaş, asimetrik savaş, hegemonik savaş, meşru savaş, sınırlı savaş* gibi çok sayıda tip ve alt kategoriye karşılık, barış için çok daha az sayıda benzer analitik ya da kavramsal çeşitlendirme bulunabilmektedir. Savaşın aksine barışın türleri ise net olarak belirlenmemiştir. Bu problemin kısmi çözümü ise diplomasi tarihinde belirli konjonktürel periyodların *ahenk, uyum, birlik, pax, hegemonya* gibi terimlerle adlandırılması yoluyla bulunmuştur.

Uİ teorisinin bu problemi, yakın zamana kadar barış araştırmalarını alternatif bir alt disiplin haline gelen Barış Çalışmaları sahasına terk etmiş olsa da, tarihsel ve eleştirel perspektiflere dayanan güncel teorik gelişmeler barışı hiç olmadığı kadar merkezi ve analitik bir kavram olarak Uİ'nin araştırma gündemine davet etmektedir. Uİ Teorisinde hâkim olan savaş odaklı araştırmaların ve barış çalışmalarında hâkim olan problem-çözücü ve birim odaklı çalışmaların ötesinde barışı sistemik bir düzeyde ele alan yeni teorik açılımlar, araştırılması ve takip edilmesi gereken en güncel konulardan biri haline gelmektedir. Barışın bir kavram olarak kullanım sıklığına oranla ona dair ontolojik araştırma ve değerlendirmelerin yetersiz kaldığı yönündeki belirgin probleme odaklanan bu makale ise söz konusu nispeten yeni teorik gelişmeleri değerlendirmektedir.

Çalışmanın ana amacı hem Uİ teorisi hem de Barış Çalışmaları'nda karşılaşılan kısıtlamaları aşmak için geliştirilen güncel katkıları göstermek ve uygulanabilirliğini tartışmaktır. Uİ ile kurduğu zayıf etkileşim, Barış Çalışmaları'nı Uİ'nin yapısal analiz kapasitesinden ve tarihsel bilgilendirmesinden uzak bırakmıştır. Bu durumun doğrudan etkisi problem-çözücü paradigmanın güçlü bir yönetsel temele dayalı olarak pratikle temas etme ve şimdiki zamana hitap etme gibi avantajlarına karşın, barışın ve savaşın kökenlerine ilişkin uzun erimli ve yapısal bilgi oluşturma kapasitesini kısıtlamak olmuştur. Güvenlik, politik ekonomi ve siyasi coğrafya gibi başka alanlarda eleştirel ya da tarihsel perspektife dayanan eleştirel güvenlik ya da eleştirel jeopolitik ya da tarihsel sosyoloji gibi yeni konseptler ortaya çıkarken, Barış Çalışmaları'nda benzer bir yönelime rastlamak uzun süre mümkün

olmamıştır. Ancak Uİ teorisine yapılan eleştirel katkılar, ilgili alt alana hâkim olan ortodoks liberal düşüncenin eleştirisi ile barışın daha karmaşık bir kavramsallaştırmasının önünü açmaktadır (Richmond, 2019: 121). Liberal barış konseptine yönelik, vaka analizleri ve post-yapısalcı yaklaşımlarla desteklenen eleştirel çalışmalar, uluslararası barışın ideolojik, normatif ve pratik evrimini takip eden tarihsel sosyolojik incelemeler ve barışı uluslararası düzenin bir fonksiyonu olarak tanımlayan güncel yapısal analiz literatürü girişte bahsedilen ihmalden kaynaklanan problemi çözmek için yeni teorik ve kavramsal çalışmalar sunmaktadır.

Bu çalışma da eleştirel teorinin Uİ'deki yaygın etkisini Barış Çalışmaları alanına taşıma girişimi olarak tasarlanmıştır. Bu makalede söz konusu alternatif ve yenilikçi araştırmaların barışla ilgili tespit edilen kısıtlamaları aşma potansiyelinin gözden geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç göz önünde bulundurularak kapsayıcı bir değerlendirmenin yapılması ve farklı teorik geleneklerde sürdürülen ancak Uİ merkezi nezdinde keşfedilmemiş olan eleştirel barış çalışmaları için genel bir çerçeve oluşturulacaktır. Eleştirel ve tarihsel paradigmayı yakından takip eden barış araştırmalarında ortaya çıkan gelişmelerin değerlendirilmesi aynı zamanda okuyucunun ve Uİ akademisinin ilginç bulabileceği kavramsal/teorik gelişmelerin sunumu açısından önemlidir, bu yönüyle bu makale eleştirel barış çalışmalarının açtığı yeni ve keşfedilmemiş araştırma alanını tanıtmayı da hedeflemektedir.

2. BARIŞIN DİPLOMASİ TARİHİ VE SİYASİ DÜŞÜNCEDEKİ KÖKENLERİ

Bu kısımda ana akım Uİ teorilerinin barış kavramsallaştırması, tarih ve Batı klasik siyasi düşüncesindeki kökenleri üzerinden değerlendirilecektir. Barış kavramının Batı akademisindeki ilk ve en yaygın kullanımı diplomasî tarihi çalışmalarında görülür. Bu çalışmalar savaşları sonlandıran nihai anlaşmaları ve bunun dışında belirli konjonktürel zaman aralıklarını tasvir etmek için barış kavramına başvurmaktadır. Konjonktürel anlamda barışçıl dönemler, büyük güçler arasında büyük ölçekli bir savaşın yaşanmadığı periyotlardır. Bu konjonktürler yaygın olarak *pax* terimi ile nitelendirilir. Batı dünyasının tarihsel bakışında önemli yeri olan *pax* kavramsallaştırması siyasal bir işlevi esas almaktadır. Bu işlev barışı bir değer değil, korunması gereken bir an olarak tanımlamakta ve onun ortaya çıkış dinamiklerinden ziyade sürdürülebilir biçimine ya da ömrüne odaklanmaktadır. Buna göre *pax* kavramı temelde devletler arasında ve bir aktörün hegemonik pozisyonuna bağlı olarak sağlanan ve sürdürülen görece bir istikrar dönemine atıfta bulunur.

Diplomasî tarihindeki genel kullanımının dışında birçok Uİ kavramı gibi barış da kökenleri Batı siyaset felsefesinin klasik isim ve geleneklerine dayanan bir düşünce tarihi altyapısına sahiptir. Batı siyaset felsefesinin klasik dönemlerinden itibaren barış kavramı ve olgusu üzerine çok sayıda düşünce ve tartışma geliştirilmiştir. Batı siyaset felsefesinde barış temasını kavramsallaştıran ve barışa dair fikirlerin siyaset pratiğine tezahüründe rolü olan başlıca isimler arasında Immanuel Kant ve Jean Jacques Rousseau öne çıkar. Rousseau'nun geliştirdiği federal Avrupa barışı fikri Avrupa siyasetinde uzun süreli siyasal motivasyon kaynakları arasında yer alırken, Kant'ın idealist felsefesi ve evrensel daimi barış teorisi de birçok farklı dönem ve farklı siyasi aktör için en önemli referans kaynağı olmuş, Uİ'de orta düzeyli bir teori olarak geliştirilen Demokratik Barış Teorisi'nin de arka planında yer almıştır.

Rousseau'nun en tanınmış eseri olan Toplum Sözleşmesi'nde açıkladığı insan doğasından kaynaklanan çatışma potansiyelinin akıl ve işbirliğine dayalı düzenlemelerle çözülebileceği yönündeki sivil toplum fikri, onun dünya barışına yönelik düşüncelerinin de ana hatları olarak ele alınabilir. Bununla birlikte Spector (2013: 373) makalesinde, Rousseau'nun Avrupa Federasyonu projesini, filozofun Saint-Pierre'in idealist felsefesini eleştirdiği eserine atıfla açıklamıştır. Buna göre bir toplum sözleşmesi teorisyeni olarak Rousseau, bireysel düzeyde şiddetin önlenmesinin mantığının devletin oluşumu ile açıklanmasına rağmen, bu sürecin devletler arasında şiddetin ortaya çıkması sonucunu

ürettiğine dikkat çeker. Böylece bireysel düzeyde şiddeti engelleyen sistem, kendi düzeyinde yeni bir şiddet oluşturmaktadır. Devletler arası şiddetin önlenmesi ise Rousseau'ya göre bir Avrupa Federasyonu ile mümkün olacaktır (Rousseau, 1917). Rousseau'nun toplum sözleşmesi teorisi kapsamında incelendiğinde bu tür bir federasyon projesinin, aslında Uİ'nin realist geleneğinde yer alan güç dengesine ilişkin çağrışımlar taşıdığı söylenebilir. Zira Rousseau söz konusu federasyonun birimler arasındaki güç dağılımı ve bağımlılığa dayanacağını öngörmektedir (Rousseau, 1760: 35-36). Bu düşünce ise güç dengesinin federasyon içinde muhafaza edilmesini barışın şartı olarak öne çıkarmaktadır.

Rousseau'nun barış düşüncesinin izlerini diploması tarihinin çok çalışılan bir dönemi olan 19. Yüzyıl Avrupa diplomasisini inceleyen çalışmalarda görmek mümkündür. Napolyon savaşlarının ardından galip devletler tarafından oluşturulan ve Avrupa Uyumu ismi ile bilinen sisteminde, sistemin üyeleri arasındaki güç dengesi korunması gereken bir değer olarak kabul edilmiş bu prensip kimi zaman sistem üyesi devletlerin sistemin çıkarı uğruna belli konularda çok taraflı diplomatik görüşme yapmadan hareket etmekten imtina etmesine yol açmıştır (Kagan, 1997: 27). Avrupa Uyumu düzeninin federatif bir yapıda olmaması Rousseau'nun barış felsefesinin bu bağlamdaki geçerliliğini zayıflatmaz. Zira bu dönemde her ne kadar federatif bir yapı teşkil etmese de Avrupa ortak bir medeniyet ve toplum olarak tasavvur edilen bir barış fikri etrafında diploması sistemi kurmuş, sistemi işleten mekanizma güç dengesi olmuştur.

Batı siyaset felsefesinin klasik isimlerinden Immanuel Kant'ın barış düşüncesi ise Rousseau'dan daha idealist bir altyapıya sahiptir. Filozofun barış vizyonu, özellikle *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı* ve *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* isimli eserlerinde açıkladığı temel ilkelere dayanmaktadır. Ebedi Barış isimli eserinde kapsamlı bir barış felsefesi yer almaktadır. Bu felsefeye göre, adil ve rasyonel bir yasalar ve kurumlar sisteminin kurulması, barışı sürdürmek ve çatışmaların çıkmasını önlemek için şarttır. Kant, savaşın engellenmesine ilişkin akılcı düzenlemeleri devletler arası ilişkilerde tatbik edebilecek yapıyı ise sivil toplumun dayandığı sözleşmeleri uluslararası hukuk fikriyle ilişkilendirebilecek bir özgür devletler federasyonu olarak tasvir eder (Kant, 1915: 135). Buna göre, ebedi barışın bazı ön koşulları bulunmaktadır. Ebedi Barış isimli eserinin uluslararası barışa ilişkin ön maddeleri sıralayan giriş bölümünde açıklanan bu koşullar kısaca; gizli barış anlaşmalarının yasaklanması, bağımsız devletlerin başka bir devletin egemenliği altına girmemesi, bir devletin, başka bir devletin iç işlerine zorla karışmamasına yönelik düzenlemeler olarak özetlenebilir (Kant, 1915: 107-116). Kant'ın ebedi barışın koşulları ile ortaya koyduğu proje kurumsal bir yapıdır. Zira filozofun önerisinde ebedi barışı güvence altına alacak siyasi ve hukuki bir rejim tasvir edilmektedir. Kant, ebedi barışın koşullarını açıklarken belirli bir siyasi rejim türüne dikkat çeker: Filozofa göre ebedi barışın gerçekleşmesi için devletlerin cumhuriyetçi anayasalarla yönetilmesi gerekmektedir (Kant, 1915: 51). Dolayısıyla Uİ'de çatışmanın önlenmesi ve barışın sağlanması için belli bir siyasi rejim türünün etkin olabileceği düşüncesi Kant'ın ebedi barış projesine dayanmaktadır.

1. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan idealist uluslararası düzen konjonktüründe yaklaşımın ve Milletler Cemiyeti ile başlayan küresel barış örgütü teşkil etme girişimlerinin ortak noktaları olan egemen eşitlik, iç işlerine karışmama, kendi kaderini tayin etme hakkı, gizli anlaşmaların yasaklanması gibi ilkelerin Kant'ın geliştirdiği ebedi barış fikrini yansıttığı genel olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte, Kant'ın ebedi barış felsefesinin akademik tartışmalara olduğu kadar çok sayıda siyasi projeye de kaynak oluşturan Demokratik Barış Teorisi üzerindeki derin etkisi de gözlemlenebilir. Kant'ın belli bir tür devlet rejiminin dünya barışını sağlamada anahtar olduğu varsayımı, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası politikanın gündeminde üst sıralarda yer alan demokrasilerin yaygınlaştırılması programları ile birlikte düşünüldüğünde bu etki somutlaşmaktadır. Buraya kadar yer

verilen düşünce ve değerlendirmelerin, barış kavramının siyasi tarihin farklı konjonktürlerinde gözlemlenebilecek felsefi alternatiflere sahip olduğu yönünde bir varsayımına işaret ettiği söylenebilir. Bu varsayımı desteklemek için bu yönde bir kabulün Uİ teorileri açısından taşıdığı anlamı sorgulamak ya da söz konusu teorilerde bu düşüncelerin izlerini sürmek yerinde bir arayış olacaktır.

3. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE BARIŞ KAVRAMI

Uluslararası politikanın karmaşık yapısını devletlerarası analiz düzeyine dayalı soyutlamalarla açıklamayı hedefleyen ana akım Uİ teorilerinde, uluslararası barışa dair çeşitli varsayım ve öngörüler bulmak mümkündür. Bu teoriler uluslararası barışı ayrı bir anlam ve kavramsal içerik taşıyacak şekilde tanımlamamış olsalar da, onun hangi koşullarda mümkün olabileceği üzerine önemli hipotezler sunarlar. Realizm, liberalizm, sosyal inşacılık ve Marksizm gibi kendi içinde farklı varyantlara sahip olan ana teori okullarının arasındaki ayrımların önemli boyutlarından biri uluslararası politikada nasıl ve ne ölçüde bir barışa yer olduğu konusunda farklılaşan bu varsayım ve hipotezlerdir. Nitekim Uİ teorilerinin gelişim tarihini farklı paradigmalardan tartışması olarak okuyan literatürün bunun ilk büyük örneği olarak öne sürdüğü realizm-idealizm tartışması anlattığı bir bakıma uluslararası barışın belli fikir ve politikalar doğrultusunda sağlanıp sağlanamayacağı hakkındaki görüş ayrılıklarının karşılıklı eleştirilerinden ibarettir.

Söz konusu realizm-idealizm tartışması iki savaş arası dönemde barışın olanağı ve koşulları ekseninde tasvir edilir. Barışın olanağı üzerine geliştirilen düşünceler tarafından paylaşılan temel bir prensip ise bu koşulların ancak savaşın ve çatışmanın sebeplerinin kesin olarak öğrenilmesiyle anlaşılacağı varsayımdır. Böylece uluslararası alandaki çatışma ve savaşların sebeplerine yönelik açıklamalar ve bu sebeplerin mutlaklığına dair tartışmalar üreten teorileştirme çabaları, uluslararası barış hakkında ancak örtük ve çatışmanın dinamiklerine bağımlı bir anlayış geliştirebilmiştir (Richmond, 2019: 5). Realist teorilerin uluslararası siyasetin doğasına dair temel varsayımları bu yaklaşımların barış anlayışını da doğrudan şekillendirmektedir. Öncelikle, uluslararası alanda devletler üstü bir otoritenin olmaması anlamındaki anarşi kabulü, savaş, tehdit ve güvensizliğin her zaman mümkün olduğu düşüncesini tetikler. Bu olasılığın ciddi bir riske dönüşmesi ise bazı faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan istikrar ile gerçekleşecektir. Çatışmanın olağanlığını kabul eden realist Uİ düşüncesi güçlü bir hegemon çıkıp zamansal ve mekânsal olarak sınırlı ve güç kullanımına ya da tehdidine bağımlı olan bir barışı empoze edene kadar uluslararası anarşinin cari olduğunu varsayar. Barış ise güç dengesi, tahakküm, tehdit algısı ve askeri araçlara bağlıdır. Realizm devletlerin çatışmacı doğasını baskılayan ve istikrar üreten faktörleri barışın unsurları olarak kabul eder. Bunlar ise temelde ve birbirleriyle bağlantılı olarak uluslararası sistemdeki kutuplaşma durumu ve güç dengesidir (Oneal, 2013: 42). Buna göre uluslararası barış, uluslararası sistemin istikrarına, uluslararası sistemin istikrarı ise güç dengesinin ve sistemik kutuplaşmanın vaziyetine bağlıdır.

Realist Uİ okulu da savaşların nedenlerine odaklanan argümanlarla barışın koşullarını tasvir etmeye çalışır (Waltz, 1959: 2). Böylece hangi durumların bu nedenleri baskılayarak savaş olasılığını azaltacağına dair bilgi, barışın koşullarını ortaya koymuş olacaktır. Temel argüman barışın güç dengesi nedeniyle aktörlerin savaşmak istememesinin bir sonucu olduğu şeklindedir (Waltz & Quester, 1982: 116). Böylece realist perspektif barışı, şiddetin güç dengesi marifetiyle ortadan kaldırılması anlamında kullanırken Galtung'un şiddetin olmadığı durum olarak tanımladığı negatif barış kavramsallaştırmasına yaklaşmaktadır (Galtung, 1969: 167-168). Realist yaklaşımların uluslararası barışa bakışını özetleyen bu düşünceye göre barış, tanımı ve tasviri itibarıyla herhangi bir etik ya da normatif boyut içermeyen sistemik kısıtlamaların bir sonucudur (Waltz, 1979).

İstikrarın aktörlerin belli davranışlarının kısıtlanabilmesine bağlı olarak elde edileceği düşüncesini paylaşan realist yaklaşımlar; sistemik kutuplaşma ve güç dengesinin hangi formunun uluslararası istikrar ya da barış için daha elverişli olduğu hususu üzerinde farklı görüşler geliştirmişlerdir (Deutsch & Singer, 1964; Waltz, 1979: 161). Realizmin uluslararası istikrar anlamında barışı dayandırdığı bir başka yapısal faktör ise literatürü bu perspektife sahip teorilerin hakimiyetinde şekillenen nükleer caydırıcılık dengesi yaklaşımı ile ifade edilir. Dehşet Dengesi (Mutually Assured Destruction) teorisi olarak tanımlanan bu denge barışı, savaşa dengenin tarafları açısından katlanılamayacak bir maliyet yükleyerek muhafaza etmektedir. Nükleer caydırıcılığın temel ilkelerine dayalı olarak elde edilecek göreceli istikrar özellikle Soğuk Savaş konjonktürünün istikrarını açıklamakta sıklıkla başvurulan bir barış anlatısıdır (Sagan, Waltz, & Betts, 2007). Bununla birlikte, nükleer caydırıcılığın realist yaklaşımlara bir dünya barışı öngörüsü kazandırdığını söylemek mümkün değildir. En azından varsayılan iki nükleer güç arasındaki göreceli istikrarın muhafazası olarak açıklanan bu güvenlik algısının, farklı aktörler açısından bu tür bir silahlanma yarışı sürecini başlatmak için etkili bir motivasyona dönüşebileceğini söylemek gerekir (Sagan & Waltz, 2010: 92).

Uluslararası barışın koşulları ve politikasına ilişkin geliştirilen özgün kavramlar liberal Uİ evreninin bir ürünüdür. Liberal teorinin uluslararası barışı mümkün kılan koşullara yönelik sorgulamaları, realist yaklaşımların savaşın sebepleri arayışının ötesine geçmiştir. Siyasi, ekonomik, sosyal kültürel ve teknolojik faktörlerin dinamik bir dengesi olarak tasvir edilen barış hali bu dengenin bozulmasıyla savaşa yol açacaktır (Wright, 1942). Buradan hareketle, realizmde baskın olan savaşın sebeplerinin anlaşılmasına bağlı barış kavramsallaştırmasının aksine liberalizmde; barışın koşullarının bozulmasına bağlı bir savaş durumu anlatısının öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu çıkarım, Morgenthau'nun (1947: 70) liberal Uİ yaklaşımlarının barışın bilimini yapmayı amaçladığı şeklindeki yorumu ile de uyumludur. Buna göre, söz konusu teorik perspektif, insanlar ve toplumlar açısından uyum ve işbirliğinin rasyonel bir nitelik kazanması için gereken unsurları araştırmaktadır. Şiddet, çatışma ya da savaş yerine işbirliği ve uyumu cazip kılacak faktörlerin ve durumların ortaya çıkarılması liberal Uİ teorisi ışığında hareket eden araştırmacıların temel amacını oluşturur. Dolayısıyla liberal yaklaşımlara göre, barışa farklı şekillerde ulaşılabilir.

Liberal Uİ perspektifi, barış araştırmalarına demokratik barış teorisi ve hegemonik istikrar teorisi gibi yeni orta-düzeyle teoriler kazandırmıştır. Bunlar barışın belirli bir rejim türünün yaygınlaşması ya da uluslararası siyasette aktif bir rol oynayarak küresel kurumların gündemini belirleyecek bir hegemon aktörün varlığıyla mümkün olabileceğini ileri sürmektedir (Nye, 1990: 223). Bu yaklaşımlar liberal teorilerin, çatışmaya neden olan temel insan davranışını bastırmak yerine dönüştürmeyi mümkün kılan yolları tesis etmeyi barışın koşulu olarak varsaydığını ortaya koymaktadır. Bu bakış açısının barış araştırmalarına yansımaları, barışın politikası üzerine geliştirilen barışı koruma (peacekeeping), barışı sağlama (peacemaking), barış inşası (peacebuilding) gibi kavramsallaştırmalar olmuştur (Groff, 2018: 750). Liberalizm, liberal uluslararasılık, kurumsalcılık ve neo-liberalizm varyantlarını kapsayan teorik gelenek barışı bireycilik, özgürlük, sosyal, ekonomik, politik haklar ve sorumluluklar gibi çeşitli değerlerin bir sentezi olarak tanıır. Değer-odaklı barış düşüncesi, siyasi dinamikleri bu değerlere referansla düzenleyecek ve onları uygulamaya zorlayacak aktörler için evrensel normatif çerçeveye yaslanan bir hiyerarşi anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu çerçeveye göre barış hiyerarşik ilişkinin yardımıyla ve muhtelif müdahale süreçleri ile inşa edilebilen bir ideal formdur. Barışın araştırılması ise sadece incelediği şeylerin ne olduğunu değil, nasıl olması gerektiğini de sunma misyonu üstlenmiştir (Patomäki, 2001: 726; van Iterson Scholten, 2014).

Barışın politikasına dair bu özgün kavramlar, liberal Uİ teorilerini, pozitif barış yaklaşımı kapsamına konumlandırmak için yeterli görülebilir. Özellikle barışın inşası, toplumların siyasi,

güvenlik, sosyal ve ekonomik boyutlarını yeniden inşa etme süreçlerini içermesi liberal barış yaklaşımlarının bu yönünü güçlendirmektedir. Fakat liberal Uİ yaklaşımlarının barışın tanımını genişleterek negatif barış konseptini aşmayı önermesi bir başka taraftan bu teorilere müdahaleci bir boyut katar. Liberal uluslararasılık yaklaşımının özellikle Soğuk Savaş sonrasında barış politikalarına yerleştirdiği müdahaleci anlam negatif barıştan barış inşasına geçişin bir sonucudur (Heathershaw, 2008). Liberal yaklaşımlarca, barışın politikası özelinde geliştirilen bu kavramların en azından pozitif barış perspektifi kadar uluslararası müdahalecilikle de ilişkilendirilmesinin en temel sebebi; korunması, sağlanması ya da inşası arzulan barışın kim tarafından ve hangi ilkelere referansla tanımlanıp inşa edileceğine dair görelileştirici bir tartışmaya yer verilmemesidir (Rasmussen, 2003: 16). Bunun sonucunda ise tek taraflı güç kullanımına izin veren bir barış tasarımı ortaya çıkar. Böylece bu kavramlar uluslararası barışın belli başlı boyutlarını ya da farklı tiplerini analiz etmeye yardımcı olmamakta ve yalnızca bir dış politika eylemini tasvir etmekle kalmaktadır. Richmond buradan hareketle liberal barış yaklaşımlarını gözlemciler için görünür olan fakat maruz kalan için görünür olmayan sanal bir barış anlayışı olarak nitelendirir (Richmond, 2005: 185).

Liberal Uİ geleneğinin barış yaklaşımı, normatif, bütüncül, yasal ve kurumsal bir işleyiş çerçevesi olarak tasvir etmektedir (Bellamy, 2004: 19). Söz konusu yasal ve kurumsal çerçeve, silahsızlanma, savaşın yasaklanmasını ve işbirliğinin sağlanmasını ve sürdürülmesini sağlayacaktır. Liberal düşüncenin bazı varyantlarında, evrensel barışın mümkünatı üzerine tezler de yer almaktadır. Bu tezler uluslararası politikada self-determinasyon ilkesi ve Milletler Cemiyeti kurumu aracılığıyla pratik tecrübe kazanmıştır. Bu tecrübe, liberal uluslararası düşüncenin ütopyik ve idealist olduğuna dair eleştirilerin önüne geçmektedir. Ayrıca liberalizm, barışın, kamusal bir ürün olarak üretilebilmesinin ontolojik zeminini de uluslararası örgütler ve küresel yönetim olarak işaret etmektedir. Barış, üretilen ve geliştirilen bir süreç ya da sonuçtur. Barışa dair bilginin epistemolojik temelini ise ülkesel egemenlik, self-determinasyon ve uluslararası yönetim gibi evrensel koşullar üzerinde yükselen büyük barış teorisi oluşturmaktadır.

Uİ teorisinde ana akıma yakın bir tanınırlık kazanan en belirgin eleştirel perspektif sosyal inşacı teoridir. Bu teorisinin barışın kavramsallaştırılmasına katkısı ise anarşi kültürlerinin değişkenliği ve devlet kimliğinin belirleyiciliğine dikkat çekmesi ile meydana gelmiştir. Devletler, anarşiyi olduğu gibi barışı da belli bir format içerisinde inşa etmektedir. Bu format, değerler ve kimliklerin yön verdiği çıkarların etkileşimi ve sosyalleşme ile ortaya çıkmaktadır. İnşacı yaklaşım, barışın inşa edilme sürecinin analizini normatif ve değer odaklı değişkenlerle ayrıntılandırmaktadır. Barışa ve çatışmaya yönelik sosyal inşacı yaklaşımlar, barışın tek bir nesnel veya normatif görüşü olmadığı, ancak birçok öznel, aktöre özgü barışlar olduğu varsayımından yola çıkmaları itibarıyla kavrama oldukça geniş ve derin bir perspektif getirir. Bu teorik yaklaşımın tüm tez ve önermelerine sirayet eden bakış açısına göre, çoklu kimlik ve çıkar temelli barış anlayışlarını bulmak mümkündür (Richmond, 2016: 60). Kimlik ve çıkar temelli özneler arası etkileşimler farklı barış anlayışlarının varlık kazanabileceği alternatif uluslararası kültürler oluşturabilirler (Evangelista, 2005: 68). Wendt'in (1992) realist uluslararası sistem açıklamasını sorgulamak üzere önerdiği Hobbesçu, Lockeçu ve Kantçı olmak üzere üç alternatif ideal tipten oluşan anarşi kültürü tasviri barışın bu anarşi kültürlerine göre farklılık tanımlarını açıklamak için önemli bir katkı olmuştur.

Sosyal inşacı yaklaşımların teorik temelini oluşturan devlet davranışlarının kimlikleri ve çıkarları tarafından belirlendiği yönündeki hipotezi barış politikaları için de geçerlilik taşır. Buna göre barış da her kavram gibi normatif, çıkar temelinde ve kimlikle ilişkili olarak inşa edilen bir olgudur. Dolayısıyla farklı kimlikler ve normatif temeller ekseninde aynı derecede geçerli alternatif barışlardan söz etmek mümkün olacaktır. Bu açıdan bakıldığında inşacı Uİ yaklaşımları uluslararası anarşi gibi

barışın da devletler tarafından, özgül değerler ve çıkarlar etkileşimi süreci ile inşa ve kontrol edildiğini ileri sürmektedir. Sosyal inşacı teorilerin Uİ'e uyarladığı olguların sosyal olarak inşa edilmesi perspektifine dayalı önemli ve özgün bir yaklaşım Adler ve Barnett'in uluslararası barış ve güvenliğin ortaya çıkışı üzerine geliştirdiği güvenlik toplulukları kavramsallaştırmasında bulunur (Adler, Barnett, & Smith, 2002). Buna göre uluslararası barış, devletlerin barışı sağlamak amacıyla oluşturduğu kurumlara dayalı bir güvenlik topluluğunda ortaya çıkmaktadır. Bu topluluk çoğulcu ve ulus-ötesi, bir üst-kimlik paylaşımına dayanır.

Uİ teorisi olarak uyarlanan formlarıyla Marksizm'in barış yaklaşımı ise şiddete yönelik yapısal analiz çerçevesi içinde gelişmiştir. Yapısal şiddet, ekonomik dağıtım, sınıfsal tahakküm gibi kavramlarla tasvir edilirken, yapısal şiddetin aşılması barışın koşulu olarak ifade edilmektedir. Barış, ancak küresel adaletsizlik, sınıfsal baskı ve kaynak dağılımının eşitsizliği sorunları yapısal temelde aşılabildiğinde ulaşılabilecek bir sonuçtur. Marksizm'in barış formunun, Uİ'e yönelik bir düzenlemeden ziyade, ulus-aşırı bir sosyal adalet mekanizması gibi işlediği söylenebilir. Marksizm, barışı uluslararası politik ekonomi açısından inceler. Ekonomik sorunlar ve onların aşılması için gerekli görülen yapısal dönüşümler açısından tanımlar. Marksist yaklaşımlar, barışı uluslararası politik ekonominin determinist sınıf yapılarından özgürleşme süreci olarak ele almaktadır. Söz konusu özgürleştirme perspektifine göre barışın temel dayanağı ulusların arasındaki sömürü sisteminin ortadan kaldırılması olacaktır.

İngiliz Okulu ise temel olarak barışı uluslararası toplum bağlamında ele almaktadır. Uluslararası toplum, anarşiyi aşan ve ona barışı getiren bir fenomendir (Bull, 1977). İngiliz Okulu'nun kökenlerinde yer alan sentezci tutum, barışa yönelik özgün bir yaklaşım getirmektedir. Bu teorinin anahtar kavramı olan uluslararası toplum, devletler arasında paylaşılan değerler ve çıkarlar ile oluşmakta ve istikrarlı sosyal ilişkiler ile güç dengesi hallerini kapsayan bir barış durumu tasvir etmektedir. İngiliz Okulunun barış durumu tasviri, realizmin negatif barış perspektifini yeniden yorumlayarak liberalizm ile sentezleyen bir açılım getirmiştir. Fakat bu normatif tutum, barışa yönelik ilgiyi tarihsellikten ziyade kozmopolitizm, çoğulculuk ve evrenselcilik gibi geleceğe yönelik tasarımlara sürüklemektedir. İngiliz Okulu yaklaşımının Uİ teorisine en önemli katkısı Uluslararası toplum kavramsallaştırmasıdır. Uluslararası toplum, aktörlerin uluslararası sistemin anarşik yapısı üzerinde düzenli temaslar kurmasını ve bu yapıyı yönetmesini sağlayan çeşitli kurumlara dayanmaktadır. Uluslararası toplum kavramını uluslararası sistem ile karşılaştırarak inceleyen Little, ikisi arasında Hobbes'un doğa durumu ve devlet oluşumu arasında kurduğuna benzer bir ilişki kurmuştur (Little, 2007). Bu tespiti yorumlamak gerekirse, İngiliz Okulu teorisinde, realizme benzer şekilde, devletler üzerinde bir otoritenin yoksunluğunu belirten anarşi halinin yarattığı güvensizlik ortamı, uluslararası sistemi oluşturmaktadır.

Sonuç olarak ana akım teorilerde barışa yaklaşım ve barış kavramsallaştırmalarının barışın noksanlığını, insan doğası, kurumsal yetersizlik gibi faktörlerle olağanlaştırdığı görülmektedir. Ana akım Uİ teorilerinde barışın kavramsallaştırma biçimi ile ilgili detaylar için Richmond'un (2019) çalışması iyi bir referans olacaktır.

4. ULUSLARARASI BARIŞ KAVRAMINA ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Bir önceki başlıkta incelenen barışa dair ana akım Uİ kavramsallaştırmalarının sergilediği önemli boşluk ve sorunların çözümü için geliştirilen yeni teorik yaklaşımlar eleştirel barış çalışmalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eleştirel barış çalışmalarında sorunsallaştırılan üç ana başlık bulunmaktadır. Bunlardan ilki barışın ne olduğu, kim tarafından ve hangi koşullarda tanımlandığı üzerine eleştirel bir sorgulamanın eksikliğinden kaynaklanan epistemolojik problemidir. Başlıca Uİ teorileri barışın devamlılığının koşullarının incelenmesine odaklanırken onu mümkün kılan ve koruyan kimliksel, ideolojik ve yapısal bağlamı araştırma konusu yapmamaktadır (Mac Ginty & Richmond,

2013: 767). İkinci problem barışı kavramsal ve tarihsel olarak çözümlenmek yerine onu üreten koşulları ve politikaları tarihsel bağlamından soyutlayarak ele alan (Zaum, 2012: 128) problem-çözücü metodolojiyle ilgilidir. Problem-çözücü yaklaşımda barış, devlet inşası ile eşitlenmiştir ve devleti inşa edenlerin barışın bilgisi hakkında ayrıcalıklı bilgiye sahip olduğu varsayılmaktadır (Pugh, 2013: 14). Eleştirel çalışmaların ilgilendiği üçüncü problem ise özellikle realist ve liberal teorilerde vurgulanan çatışmacı ve doğal düzeni ontoloji varsayımdır (Richmond, 2006: 367).

Eleştirel barış çalışmalarında bu problemlerin çözümü ve uluslararası barışa dair anlayışın gelişmesi için önemli orijinal kavram ve yaklaşımlar üretilmektedir. Bu güncel teorik gelişmeler arasında uluslararası barış mimarisi (international peace architecture), pozitif barış (positive peace), gündelik barış (everyday peace), sanal barış (virtual peace), barış inşasında yerele dönüş (local turn) ve aşağıdan-yukarı yaklaşım (bottom-up approach) gibi yeni kavram ve yaklaşımlar sayılabilir. Makalenin ilerleyen kısmında değerlendirilen bu tür kavramsal ve teorik yenilikler, geleneksel yaklaşımlara hâkim olan varsayımlara meydan okuyarak uluslararası barışı anlamak ve teşvik etmek için önerdiği alternatif çerçevelerle alana önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu çalışmalarda temelde şiddete katkıda bulunan yapılar ve sosyal eşitsizliklerin eleştirel bir şekilde incelemesi yoluyla barış ve çatışma hakkındaki baskın anlatıların ötesine geçilmesi sağlanmaktadır. Bu anlamda çatışma, şiddet ve uluslararası barış gibi olguların yapısal nedenlerine vurgu yapan çalışmalara değerli bir güncel örnek sunan uluslararası barış mimarisi kavramsallaştırması makalenin bundan sonraki başlığında incelenmektedir.

4.1. Barışa Yapısal Yaklaşım: Uluslararası Barış Mimarisi

Uİ teorileri ve metodolojisi ile eleştirel barış çalışmalarını buluşturan güncel teorik sentezin önemli temsilcilerinden Richmond, uluslararası sistemin paralel bir incelemesi yapılmadan barışın anlaşılamayacağını ileri sürmüştür (Richmond, 2001a: 343). Çatışma çözümü ve barış inşası vakalarını uluslararası sistem çerçevesinde inceleyen çalışmalar, uluslararası düzenin bu süreçler üzerinde normatif bir otoritesi olduğunu öne süren yeni kavramsal bakış açıları getirmektedir. Uluslararası politikadaki yapısal dönüşümün barış çalışmalarına akademik anlamda ancak sınırlı bir etkide bulunmuş olsa da uluslararası barışın gündemini, sınırlarını ve standartlarını büyük ölçüde uluslararası aktörler şekillendirmektedir. 1. Dünya Savaşı'nın ardından ABD başkanı Wilson'un söylemleri, 2. Dünya Savaşı konjonktüründe gerçekleşen müttefik zirveleri, Avrupa Birliği'nin bütünleşme tarihiyle eş zamanlı olarak yaygınlaşan işlevselci barış çalışmaları ya da Soğuk Savaş'ın ardından BM genel sekreterliğince Barış Gündemi belgesinin yayınlanması gibi gelişmeler uluslararası barışın içeriğinin ve anlamının konjonktürel olarak dönüşmesine açık birer örnektir. Bu noktada barışın kavramsal çözümlemesi için uluslararası düzenin paralel bir incelemesinin yapılması gereği daha iyi anlaşılacaktır.

Uluslararası düzeni sistemik bir değişken olarak içeren çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak sistem değişkeni, teorik tartışmalara girmeden kronolojik bir dönemlendirme aracı olarak kullanılmıştır. Barış çalışmalarında yaygın olarak kullanılan pozitivist paradigma, zaman aralığını Soğuk Savaş veya tek kutupluluk gibi uluslararası sistem anlarıyla sınırlandırarak uluslararası arabuluculukların kabul ve başarı istatistiklerini incelemiştir (Duursma, 2014; Northedge & Donelan, 1971). Barış çalışmalarında eleştirel bakış açısına geçiş, uluslararası düzene odaklanan çalışmalarla başlar. Eleştirel dönüş, barış ve adalet arasındaki kavramsal ilişkinin uluslararası barışın belirli epistemolojik çerçevesi içinde gerçekleştiği fikrini bu bağlamda öne sürmüştür (Galtung, 1969; Patomäki, 2001). Bu incelemelerde uluslararası düzenle ilişkili olarak barış mimarisi kavramı öne çıkmaktadır. Uluslararası Barış Mimarisi (UBM), daha yaygın olan uluslararası düzenin barış ve güvenlik politikalarını meşrulaştırma biçimini konu edinmektedir. Genel olarak kabul gören tanım, uluslararası düzenin birkaç temel kurumsal zemine dayalı olarak güvenlik ve istikrarı sağlayan bir olgu olduğunu savunur. Uluslararası düzen, devletler toplumunun temel amaçlarına yönelik bir dizi faaliyetin temelini oluşturur ve devletler toplumunun

diğer değerlerinin, normlarının ve amaçlarının yolunu açar (Bull, 1977: 97). Uluslararası barış ve düzen arasındaki bağlantı ise, barışın ve uluslararası düzenle sağlam bir entelektüel ve normatif bağ olduğunu varsayar. Uluslararası düzen ve barışın tesisi arasındaki ilişkiye örnek olarak, 19. yüzyılda Avrupa'da güçler dengesinin karşılıklı olarak korunması, güvence altına alınması ve genel bir kamu hukuku sisteminin kurulması için bir tür diplomatik anlaşma şeklinde ortaya çıkan Avrupa Uyumu ilkeleri işaret edilebilir. Benzer şekilde, Soğuk Savaş sonrası dönem de yeni bir barış açılımına sahne olmuş uluslararası düzenin meşruiyet zeminine dayanan liberal bir barış ortaya çıkmıştır (Paris, 2006; Rampton & Nadarajah, 2017). Batı dünyasının Soğuk Savaş zaferinin ardından insan güvenliği, koruma sorumluluğu ve insani müdahaleler gibi barış doktrinleri hayat bulmuş ve bir uluslararası barış paradigması üretmiştir.

Uluslararası düzenin meşruiyet temelleri ile normatif barış rejimi arasındaki ilişkiyi açıklamak için önerilen en önemli kavramlardan biri olan UBM, uluslararası barış ve çatışma çözümünün, tarihsel evrimin Batı hegemonyasının stratejik ve normatif temelleriyle ilişkili olarak altı aşamada geliştiğini ana hatlarıyla belirtir: Söz konusu mimari, çeşitli aşamalarda savaş ve barış hakkında düşünmenin doğasında bulunan Batılı varsayımlarla ontolojik olarak çerçevelenen kavram, yöntem ve teorileri içerir (Richmond, 2021: 382). UBM anlayışı gibi barışı tarihselleştirmeye yönelik güncel teorik çabalar, normatif barış çerçevelerinin tarihsel olarak devletler arası sistem içinde geliştiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla barış inşası uygulamaları, uluslararası sistemdeki ve onun somutlaştırdığı barış ideolojilerindeki değişime uyum sağlar (Richmond, 2001b: 17). Bu, barışçıl bir uluslararası düzen yaratmaya yönelik birbirini izleyen girişimlerden oluşan büyük bir tasarım olarak barışın evriminden kaynaklanmaktadır (Richmond, 2022). Zira çatışma çözme ve barış inşası politikaları aynı zamanda birer düzen üretme faaliyetleridir (Jabri, 1995: 51; Richmond, 2001a: 319).

UBM, uluslararası sistemin tarihi boyunca barışın dönüşen doğasını takip etmek ve değerlendirmek için bir çerçeve önerisidir. Bu mimari, organik ve evrimsel olarak gelişen belirli ahlaki/felsefi arka planlara sahip çeşitli diplomasi, çatışma çözümü ve arabuluculuk biçimlerini kapsar. Uluslararası düzenin doğasını korumak için zorlukları ele almanın ve barış yapmanın karmaşık bir yapısını ifade eder. UBM kavramı, büyük sistemik, bölgesel savaşları, yerel çatışmaları ve diğer çatışma dinamiklerini hafifletmek ve önlemek için koşulları aydınlatmak için bir anahtar olarak kurgulanmıştır.

Richmond'un bu çerçeve ile sağladığı önemli katkı, başlıca Uİ Kuramları içindeki barış kavramına ilişkin sürekli eleştirel değerlendirmelerinin ürünüdür. Richmond (2022: 46), Uİ'nin barış çalışmaları bağlamında uzun vadeli süreçleri ve dönüşümleri kavrama mücadelesi verdiğini ileri sürer. UBM'yi 17. yüzyıldan günümüze uluslararası barış uygulamalarının gelişimini açıklamak için tarihsel bir kavram olarak önermektedir. Arkeoloji, etnografya ve sosyoloji gibi disiplinlerin tarihsel kavrayışını birleştiren UBM kavramı, barışın tarihsel formlarının ardışık altı katmanla ortaya çıktığını belirtmektedir. Altıncı aşama ise, UBM'nin içinde bulunduğu, henüz gerçekleşmemiş ve çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan dinamik bir süreçtir. En temel haliyle birinci aşama, 19. yüzyıl jeopolitiği, konferans diplomasisi ve güçler dengesi sistemini; ikinci aşama, 20. yüzyılın başlarında çok taraflı kurumlar ve sözleşmeler oluşturma girişimini; üçüncü aşama sosyalist/madun meydan okumasına bağlı olarak ortaya çıkan refah devleti ve ekonomik/sosyal haklar tepkisini; Dördüncü aşama, insan hakları, demokrasi ve küresel sivil topluma odaklanan liberal barışı, beşinci aşama 2000'lerin neo-liberal devlet kurma çabalarını ve altıncı aşama, dijital Uİ çağının ulus-ötesi hareketlerini kapsamaktadır. Tasvir edilen her aşamanın karşılaştığı zorluklar ve meydan okumalar, yeni aşamaların gelişim dinamiğini ve yönünü teşkil eder. Barış mimarisini bugüne taşıyan evrimsel süreç, UBM'nin jeopolitik, liberal, neo-liberal barış inşası ve son olarak dijital çağın hükümet biçimlerinden kaynaklanan tehditlere/zorluklara verdiği yanıtlarla şekillenmiştir. Richmond'a göre, barış mimarisi barışı başarılı bir şekilde uygulama

kapasitesini kaybettiğinde, mevcut zorlukları ele alma gerekliliği yeni aşamaların ortaya çıkmasını teşvik etmektedir (Richmond, 2022: 36). Richmond, Batılı ve liberal hegemonya biçimlerinin UBM'nin doğasında olduğunu kabul eder. UBM'nin karşı karşıya olduğu güçlükler, önemli ölçüde, bu duruma verilen tepkilerin bir sonucudur.

Eleştirel, sistemik ve tarihsel yaklaşımların sentezine dayanan Uluslararası Barış Mimarisi çerçevesi, barış çalışmalarını Uİ'nin uluslararası sistem, uluslararası düzen ve güvenlik mimarisi gibi temel kavramları ile yakınlaştırarak ana akım Uİ'nin barış kavrasamsallaştırmasında ortaya çıkan başlıca problem ve eksiklikleri giderebilecek kapsamlı bir teorik gelişme sağlamaktadır. Böylece Uİ metodolojisinin yapısal ve karşılaştırmalı tarihsel araştırma imkânı çatışma çözümü gibi aslında Uİ'den bağımsız olmaması gereken çalışma alanlarına taşınabilecek yeni araştırmalara imkan kazandırmaktadır. Modern ve modern öncesi politika konjonktürlerinde barışın alternatif formlarının keşfi ve analizi imkânı yeni bir eleştirel barış çalışmaları alanının önünü açmaktadır. Bu noktada eleştirel yaklaşımın Uİ'ye ve Barış Çalışmaları'na diğer yansımalarını ve söz konusu alanın araştırma ufku zenginleştiren alternatif katkını incelemek yararlı olacaktır.

4.2. Uluslararası Barışın Eleştirel Analizi: Alternatif Kavram ve Yaklaşımlar

Sosyal bilimlerin tüm alanlarında etkili olan eleştirel sosyal teori temelde, entelektüel faaliyetinin bağlı olduğu tarihsel ve kültürel koşulları dikkate almayı ve teorinin tarihsel inşasını kategorik olarak incelemeyi amaçlar (Jutila, Pehkonen, & Väyrynen, 2008: 630). Bu amaç doğrultusunda eleştirel teoriler uygulandığı konuda ve alanda, verili, doğal ve maddi olarak ele alınan sosyal yapıları ortaya çıkarmaktadır (Kivimäki, 2016: 155). Toplumsal gerçekliği inşa eden pratikler, yorumlar, kolektif tasavvur ve sosyal inşaya dayalı kabuller ve normlar da bu yapılara dâhildir. Örneğin güvenlik alanında eleştirel yaklaşım, devletlerin referans objesi olması nedeniyle, ulusal güvenliğinin insan güvenliğinden öncelikli olması gibi verili doğal ve maddi olarak ele alınan fakat aslında sosyal olarak inşa edilmiş olan olguları konu edinmektedir. Eleştirel paradigmanın barış araştırmalarına etkisi ise mevcut barış düzeni ve aktörlerinin eleştirilerini yaparak özgürleştirici bir bilimsel yaklaşım sergilemektedir. Ancak makalenin giriş bölümünde vurgulandığı gibi barış araştırmaları eleştirel teorik perspektiften Uİ'nin diğer alanları kadar yararlanmamış olsa da son yıllarda eleştirel barış çalışmaları alanında çalışmaların sayısı ve etkisi yükselmektedir. Örneğin *Peacebuilding* dergisi bu alanın öncülerinden biri olarak 2013'te kurulmuştur.

Eleştirel barış çalışmalarında, yalnızca doğrudan şiddetin önlenmesine odaklanan geleneksel yaklaşım sınırlı bulunmuş; şiddet ve çatışmanın altında yatan yapısal ve sistemik nedenleri ele alan bütüncül bir barış yaklaşımına duyulan ihtiyacı vurgulayan pozitif barış kavramı geliştirilmiştir. Barış kavramsallaştırmasına geniş bir perspektif kazandıran bu girişim, Johann Galtung'un yapısal şiddetten özgürleşmenin gereğini ve yollarını sorgulayan özgürleştirici barış araştırmasına dayanmaktadır. Galtung (1969: 183)'un Uİ disiplininin barış kavramına dair en özgün teorik yaklaşımlarından birini sunan analizinde barış ikili bir ayrımla tanımlanmıştır. Bu ayrıma göre negatif barış savaşızsızlık halini; pozitif barış ise bunun ötesinde daha geniş bir yapısal şiddetten özgürleşme durumunu ifade eder. Buna göre, barış kavramının hem pozitif hem de negatif yönleri içerdiği vurgulanmakta ve negatif barışın şiddetin ve savaşın olmaması ve pozitif barışın insan toplumunun bütünleşmesi olduğunu kabul edilmektedir. Pozitif barış yaklaşımına göre barış dar anlamda savaşın sonlanmasıyla sınırlı bir olgu değildir. Barışın gerçekleşmesi için şiddet sonrasına dair geniş ölçekli toplumsal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Galtung'un bu analizi temelde şiddete dair daha geniş ölçekli bir yaklaşıma dayanmaktadır. Şiddet yalnızca silahlı çatışma ya da birincil anlamıyla bir savaşla sınırlı olarak düşünülmemeli, bu süreçleri içermeyen fakat toplumsal hayata yön veren sosyal adaletsizlikler, yapısal eşitsizlikler ve sömür ilişkileri gibi olguları da kapsayacak şekilde kavramsallaştırılmalıdır.

Galtung'un barış çalışmalarına kazandırdığı genişletilmiş şiddet ve barış kavramsallaştırması, Pozitif barışa dair yeni tanımlama ve analizlerle desteklenmiştir. Örneğin Benjamin Miller'in (2005: 164) pozitif barışın çeşitleri olarak kurguladığı dört farklı uluslararası barış tipolojisi bu yönde önemli bir çalışmadır. Uluslararası barışa dair teorik literatürün en popüler barış kavramsallaştırmasına sahip olsa da bu yaklaşım ciddi bir kısıtlamaya sahiptir: Pozitif barış üzerinde fazlasıyla durulurken, negatif barış verili olarak alınmakta, kendi dinamikleri analiz edilmemektedir. Zira negatif barış yani savaşızsızlık kendi kendine gerçekleşen bir durum değildir, negatif barışı ayakta tutan ve araştırılması gereken dinamikler vardır (Martín, 2005: 46). Sonuç olarak Galtung'un eleştirel yaklaşımı sosyolojik ve tarihsel bir kavrayış sağlamamıştır.

Galtung'un ardından eleştirel barış çalışmalarına en önemli katkıları liberal barışı sorunsallaştıran yeni çalışmalar sağlamıştır. Uİ teorisinde barışın baskın kavramsallaştırılması liberal barıştır. Doyle (2005) ve Fukuyama gibi ana akım Amerikan düşünürleri barışı liberalizm perspektifinden açıklar. Eleştirel barış çalışmaları ise liberal barış inşası politikasının bazı karakteristik problemleri olduğunu tespit eder. Bunlar genel itibarıyla barışın bir ideolojik çerçeve ile tanımlanması, taşıdığı evrenselci ve objektivist iddialarla barış inşasına konu olan ülke ya da bölgenin yerel bağlamının ihmaline yol açması ve çatışma çözümünde kültürel faktörleri dikkate almaması şeklindedir. Buna göre Barış çalışmaları, yerel bilgiyi, pratikleri ve uyarıları, çatışmanın sebeplerini anlama bağlamında dikkate almamaktadır (Mateos & Rodríguez, 2021: 10). Eleştirel barış inşası literatürü, barışa ilişkin liberal kavramsallaştırmaları yukarıdan aşağıya (Richmond, 2005: 150) oldukları için ve kalıcı bir barış getirmedeki başarısızlıkları sebebiyle eleştirmektedir (Jabri, 1995: 55). Bu bakış açısına göre liberal barış, devlet inşası yaklaşımları ile zayıf bir barış yaratmakta ve çatışma koşullarını sağlamlaştırmaktadır. Liberal barış konseptini eleştiren çalışmalara göre barış inşası süreçleri, çatışmaya katkıda bulunan temeldeki sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri ihmal ederek (Mac Ginty, 2010: 146) ve yalnızca devlet kurumlarını inşa etmeye odaklanarak (Richmond, 2005: 119) sınırlı bir barış anlayışı sergilemektedir. Buna göre genellikle barış inşasının temel bir bileşeni olarak demokratik sistemlerin teşviki vurgulanırken gücün toplum içinde dağıtılma biçimi gözden kaçmaktadır. Çatışmanın temel nedenlerinin ele alınması konusu da liberal barış yaklaşımının başarısız bulunan tarafları arasındadır. Liberal barış kavramı genellikle çatışmanın altında yatan sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ve adaletsizlikler gibi temel nedenlere yeterince odaklanamamaktadır.

Liberal barış konseptinin sınırlılıklarını ortaya koyan bu tespitler eleştirel çalışmaların alternatif yaklaşımlar ve kavramsallaştırmalar oluşturmalarına yardımcı olmuştur. Özellikle çatışmaların kök sebeplerini anlama ve ortadan kaldırma amacıyla önerilen yaklaşımların başında aşağıdan-yukarıya yaklaşım (bottom-up approach) ve yerele dönüş (local turn) gelmektedir (Mac Ginty & Richmond, 2013: 763). Barışın yerel aktörler öncülüğünde aşağıdan yukarıya doğru tesis edilmesi (Mac Ginty & Richmond, 2013: 185) şeklinde tanımlanan bu yaklaşıma göre çatışmaya maruz kalan topluluklarda güven ve sosyal uyum oluşturma koşulu barış inşası sürecinde tabandan gelen girişimlerin teşvik edilmesi ve söz hakkı alabilmesidir (Randazzo, 2016: 1352). Burada eleştirilen yukarıdan-aşağı barış inşası faaliyeti ile uluslararası örgütler ya da barış misyonları gibi dış aktörler tarafından yönlendirilen süreçlerin kastedildiğini belirtmek gerekmektedir zira eleştirel perspektif bu süreçlerin yerel aktörlerle ilişki kurmada başarısız olduğunu ve çatışmalardan etkilenen toplumların karmaşık sosyal ve politik dinamiklerini hesaba katmadığını savunmaktadır. Örneğin Irak, Kamboçya ve Doğu Timor'daki çatışma çözümü süreçlerinde uluslararası uzlaşma yerel uzlaşmadan çok daha etkili olmuştur (Richmond, 2019: 150). Bu durumu yerel yapıların maruz kaldığı krizleri çözmeye yetersiz olduğu yönündeki örtülü bir kabulle ilişkili olarak açıklayan çalışmalar vardır (Krause & Jütersonke, 2005: 448). Yerel yapının ihmaline kültür de dahildir zira liberal barış, yaklaşımı kültürü belirsiz ve politik bulmaktadır (Bräuchler, 2018: 17). Yerele dönüş çağrısı barışa nasıl ulaşılabacağına dair yerel ve uluslararası perspektiflerin çelişkilerini

de konu edinir (Mac Ginty & Richmond, 2013: 763). Bu çelişkiler iki düzeyin güç kapasitesi açısından taşıdığı fark kadar, uluslararası düzen, normlar ve hukukun tarihsel sosyolojik evriminden kaynaklanmaktadır. Bu düşünceye göre, şiddetten etkilenen yerel aktörlerin çok az katıldığı (Mateos & Rodríguez, 2021: 9), yukarıdan aşağıya bir bakış açısıyla inşa edilen çatışma çözümü süreci sonucunda, bilimsel gerçeklikten çok batılı gücün doğallaştırılmasına hizmet eden bir liberal barış anlayışı tezahür etmektedir.

Richmond, liberal barış paradigmasının sınırlamalarını tespit eden önemli bir çalışmasında sanal barış (virtual peace) kavramını kullanmıştır (Richmond, 2005: 150). Sanal barış liberal paradigmaya bağlı barış inşası politikalarını dışarıdan empoze edilen ve çatışmanın temel nedenlerini göz ardı eden, yüzeysel veya kozmetik bir barış biçimi olarak tasvir eder. Sanal nitelemesi inşa edilen barışın dış kaynaklara ve desteğe bağlı olduğunu ve bu nedenle istikrarsız olduğunu vurgulamaktadır (Richmond, 2005: 206). Buna göre sanal barış ile kastedilenin özünde güvensiz, hegemonik yapılar tarafından sürdürülen ve kültürel faktörleri ihmal eden bir barış biçimi olduğunu tespit etmek mümkündür. Richmond'un sanal sıfatını kullanarak, barış inşası çabalarına ilişkin daha eleştirel ve derin bir anlayışa duyulan ihtiyacı vurguladığı anlaşılmaktadır. Böylece yerel bağlamlara dayanan ve yerel toplulukların ihtiyaçlarına hitap eden bir barış biçiminin teşvik edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Eleştirel barış araştırmaları, liberal barışı sorunsallaştıran çalışmalarında vaka analizleri ve çatışma çözümü ya da barış inşası politikalarının ötesine geçerek bu politikaların hizmet ettiği amaçları anlamaya öncelik verir. Bu amaçlar örneğin serbest piyasa yapısını destekleyen demokrasilerin teşviki ya da rejim değişimi olabilir (Pugh, 2005: 23). Böylece barışın ve çatışmanın uluslararası aktörlerce tanımlanması kendi başına hegemonik bir eylem olarak görülebilir (Chandler, 2006). Genel bir ifadeyle eleştirel barış çalışmaları, Batı siyasi düşüncesinin, siyasi, kültürel, yasal çerçevelere dayanan bir barış bilimi ürettiğini ve barışın bu çerçeve ile inşa edildiğini ileri sürer. Eleştirel perspektife göre uluslararası barışın gündemini belirleyenler bu tanımlama kapsamını dar tutmakta ve yerel aktörleri dahil etmemektedir. Hegemonik aktörler, düzenin tesisinde rekabet etseler de barışın yapısına kendi aralarında karar verirler (Richmond, 2005: 186). Hegemonik aktörler açısından meşru olan bir düzenin yaratılması ve yeniden üretilmesi arasındaki ilişkiyi ve çatışmayı sona erdirmek için uygulanan yöntemleri ve barış rejiminin nasıl bir barış rejimi olduğunun anlaşılması barışın normatif çerçevesini teşkil eder. Eleştirel yaklaşıma göre sosyal gerçekler ve düzenlilikler ilişkisel aktörler tarafından tarihsel olarak üretilir. Bu noktada bağlamsal düzenlilikleri üreten şey nedir sorusu ana sorudur. Eleştirel yorumlama önemli görülenin ve onun inşa edilme şeklinin dışında, önemli görülmeyen, sayılmayan ve atlanana da ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bir iletişimsel eylem olarak ele alınan barışla ilgili söylemlerin de onunla ilgili çıkarları ve arzuları gösteren referanslarla inşa edildiği varsayılmaktadır. Buna göre barışın çeşitli anlamlarından yapılacak seçim incelenecek politikaları olduğu kadar yapılan analizi de etkileyecektir. Dolayısıyla eleştirel barış çalışmaları, barışa referansla ne tür bir düzen kurulduğunu açığa çıkarmayı amaçlar (Kivimaki, 2016: 625).

Eleştirel barış çalışmaları alanında başvurulan önemli kavramlardan biri de gündelik barış (everyday peace)'tir. Gündelik barış kavramı, barışın, resmi anlaşmalar ya da kurumlarının ötesinde, insanların günlük yaşamlarının bir parçası olarak düşünmeyi sağlar (Randazzo, 2016: 1355). Pozitif barış konseptinin bir parçası olan bu düşünceye göre barış sosyal, kültürel ve ekonomik faktörü içeren dinamik bir süreçtir. Gündelik barış geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak barış inşasının odağını siyasi kurumlarla sınırlı olmaktan çıkarmakta ve ona konu olan insanların bakış açılarına ya da ihtiyaçlarına yaklaştırmaktadır (Mac Ginty, 2014: 551). Gündelik barış kavramı, barışın yerel düzeyde deneyimlenme şekillerini anlamak açısından oldukça değerlidir. Böylece geleneksel barış yaklaşımlarında ve liberal barış inşası süreçlerinde ihmal edilen bireysel deneyimler ve ihtiyaçlar

müzakere süreçlerinin bir parçası haline gelebilmektedir. Örneğin, etnik köken ve din gibi sosyal kimlikler ya da ekonomik kalkınma gibi faktörlerin barışın sürdürülebilirliği için oynayacağı rollerin incelenmesi gündelik barış kavramının kapsamına girmektedir (Ware, Ware, & Kelly, 2022: 292).

Eleştirel barış çalışmaları, tahakkümün, güç ilişkilerinin ve yapısal kontrolün çatışma çözme süreçlerinde nasıl işlediğini göstermeyi de amaçlamaktadır. Uluslararası aktörler tarafından paylaşılan dünya görüşleri, değerler ve anlayışlar, çatışmanın temel nedenlerinin belirlenmesinde ve çözümlerin formüle edilmesinde etkili olmaktadır (Mateos & Rodríguez, 2021: 9). Liberal barışa ilişkin eleştirel perspektifler, ideolojilerin barış inşasının rasyonalitesi üzerinde güç ilişkileri kadar eşit etkiye sahip olduğu argümanına dayanır (Jabri & Richmond, 2021: 92). Uluslararası arabuluculuk ve çatışma çözümüne ilişkin çalışmalar, 1990'lardan bu yana liberal barış çerçevesini sıklıkla tartışmaktadır. Örneğin Suriye ve Libya'daki mevcut zorlu arabuluculuk vakaları, uluslararası düzenin çatışma çözme süreçlerinde önemli bir faktör olmaya devam ettiğini göstererek, barış çerçevesinin verimsizliğinin bir başka kanıtı olarak gösterilmektedir (Costantini & Hanau Santini, 2022; Hellmüller, 2022; Subedi, 2022).

Barışın normatif çerçevesi ve çatışma çözümüne etkisi, eleştirel barış çalışmaları literatüründe vurgulanan bir diğer temadır (Hellmüller, Pring, & P Richmond, 2020). Normlar, uluslararası düzene çatışma çözme süreçleri üzerinde bir tür normatif yetki veren bir faktör olarak eleştirel teorik çerçeve içinde ve yapısal analizde kilit rol oynar (Howard & Stark, 2017). Uluslararası çatışma çözümünü çalışmalarındaki düşünsel dönüş, onun normların ampirik tezahürünü sağlayan bir kurum olarak araştırılmasını gerekli kılmaktadır (Kastner, 2020; Vuković, 2020). Zira normları sistemdeki güç dinamiklerini yansıtan araçlardır (Zarakol, 2011: 15). Dolayısıyla, normatif barış çerçevesinin incelenmesi bu öncül üzerinde yoğunlaşır. Örneğin, 19. yüzyıl Avrupa'sındaki Kongre Sisteminde, uluslararası barış adına çatışma çözme politikaları ve diplomatik/askeri müdahaleler yasallaştırılmış siyasi sorumluluğa dayanmıştır. Belirli bir durum içindeki güç dinamikleri, muhafazakar bir güç dengesinin sağlanması konusunda fikir birliğine yol açmıştır. Uluslararası barışın normatif temellerinin incelenmesi belirli zeminlerde siyasi meşruiyetin tanınma koşullarını da şekillendirmektedir. Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler yapıları gibi yapılar bu çerçevenin türevlerini üretmiştir. Sonuç olarak, uluslararası barışın normatif çerçevesi ve çatışma çözümündeki etkisi, eleştirel barış çalışmalarında önemli bir tema olarak vurgulanmaktadır. Normların, uluslararası düzende çatışma çözme süreçlerine normatif bir yetki sağlayan faktörler olarak eleştirel teorik çerçeve ve yapısal analizde kilit bir rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle barışa dair normların güç dinamiklerini yansıtan araçlar olarak sistematik bir şekilde incelenmesi uluslararası barışın anlaşılması için gereklidir.

5. SONUÇ

Makale barışın başlıca Uİ teorilerinde kavramsallaştırılma ve açıklanma biçimindeki kısıtlamaları göstermiş ve bu kavrama ilişkin yeni teorik gelişmelerin söz konusu problemi çözme potansiyelini değerlendirmiştir. Şimdiye kadar genel olarak kabul edilen Uİ'nin barışı yeterli derinlik ve kapsamda açıklayamadığı gözlemi ana akım teorilerin analizi ile doğrulanmış ardından bunu aşmayı hedefleyen sistemik, tarihsel ve eleştirel katkılar tartışılmıştır. Uluslararası barışa ilişkin teorilerin kısıtlılık oluşturan ve bu alanın zamanla Uİ'den bağımsız ve ayrı bir disiplin olarak kurumsallaşmasına yol açan yanları sonucunda, güvenlik, kültür ve jeopolitik gibi alanların aksine bir eleştirel barış teorisi/çalışmaları'nın doğuşu yakın zamana kadar mümkün olmamıştır. Ancak makalede gösterildiği gibi tarihsel ve eleştirel perspektiflere dayanan ve barışı merkezi ve analitik bir kavram olarak kurgulayan güncel teorik gelişmelerin ortaya çıkması, güncel bir araştırma alanı olarak eleştirel barış çalışmalarını Uİ merkezine konumlandırmaktadır.

Eleştirel barış çalışmaları, barış inşası ve çatışma çözümüne yönelik geleneksel yaklaşımların zayıf ve sınırlı olmasına yol açan sorunları çözmek amacıyla ortaya çıkan nispeten yeni bir teorik alan olarak değerlendirilmiştir. Özellikle çatışmaların temelini oluşturan yerel dinamiklerin ve bakış açılarının göz ardı edilmesi, barış inşasına yönelik yukarıdan aşağıya ve devlet merkezli bir yaklaşım sergilenmesi gerekçeleriyle liberal barış paradigmasına yönelik önemli eleştiriler sunmaktadır. Eleştirel barış çalışmalarının en önemli katkılarından biri, barış inşası çabalarında yerel aktörler ve topluluklarla ilişki kurmanın önemini vurgulayan yerele dönüş konsepti ve bununla ilgili olarak geliştirilen gündelik barış yaklaşımıdır. Bunlar barış inşasının çatışmayı şekillendiren yerel tarihlerin, kültürlerin ve güç dinamiklerinin anlaşılmasını gerektirdiği yönünde önemli analizler sunmaktadır. Aşağıdan yukarıya yaklaşım, eleştirel barış çalışmalarının bir başka önemli katkısıdır. Bu yaklaşımlar, yerel topluluk ve bireylerin barış inşası sürecine dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Ayrıca uluslararası barış mimarisi analizi ile eleştirel barış çalışmaları kapsamında literatüre tarihsel bir boyut kazandırıldığını belirtmek gerekmektedir. Böylece barış inşasını kurumsal çerçeveler aracılığıyla yönetilebilecek teknik ve problem-çözücü bir süreç olarak görmek yerine uluslararası barışın tarihsel evriminin takip edilmesi için önemli bir girişim sağlanmıştır. Bu gibi barışı tarihselleştirmeye yönelik güncel teorik çabalar, normatif barış çerçevelerinin tarihsel olarak devletler arası sistem içinde geliştiğini iddia etmektedir. Bu katkılara rağmen eleştirel barış çalışmalarını eleştiren argümanlar üretmek de mümkündür. Öncelikle barış çalışmaları alanında teorik tartışmaların, pratik çözümlerin yerini almakta olduğu söylenebilir. Bunun dışında barış kavramsallaştırmasının dayandığı düşünsel kaynaklar ve felsefi geleneklerin Batı Dünyası ile sınırlı olması eleştirel çalışmalar için önemli bir sınırlılık olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle alanın daha somut ve pratik çözümlere odaklanması ve Batı-dışı bakış açılarıyla daha güçlü bir ilişki kurması gerektiğini belirtmek gerekmektedir.

Sonuç olarak eleştirel, sistemik ve tarihsel yaklaşımların sentezi ile yapılan katkılar Uİ metodolojisinin yapısal ve karşılaştırmalı tarihsel araştırma imkanı çatışma çözümü gibi aslında Uİ'den bağımsız olmaması gereken çalışma alanlarına taşınabilecek yeni araştırmalara imkan kazandırmakta ve ana akım Uİ'nin barış kavramsallaştırmasında ortaya çıkan başlıca problem ve eksiklikleri giderebilecek kapsamlı bir teorik gelişme sağlamaktadır. Uİ teorisi ve barış çalışmalarında ortaya çıkan güncel teorik gelişmeler, barışın kim tarafından ve hangi anlamlarla tanımlandığını açıklamak, çatışma çözümünü başarısızlığa uğratan problemlerin kökenlerini araştırmak ve Modern ve modern öncesi politika konjonktürlerinde barışın alternatif formlarının keşfi ve analizi imkânı sağlamak gibi katkılarla Uİ ve Barış çalışmaları arasında güçlü bir etkileşim inşa etmekte ve uluslararası barışın tarihsel sosyolojik ve yapısal analizi için daha fazla araştırmayı teşvik etmektedir.

Etik Beyan

“Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi” başlıklı çalışmasının yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazarların her ikisi de çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

Aytekin, C.E. & Okur, M.A. (2023). Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 309-329.

KAYNAKÇA

- Adler, E., Barnett, M., ve Smith: (2002). *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bellamy, A. (2004). The Next Stage'in Peace Operations Theory? *International Peacekeeping* 11(1), 17-38.
- Blainey, G. (1973). *The Causes of War*. New York: The Free Press.
- Bräuchler, B. (2018). The Cultural Turn in Peace Research: Prospects and Challenges. *Peacebuilding*, 6(1), 17-33.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Houndmills: Macmillan.
- Chandler, D. C. (2006). *Empire in Denial: The Politics of State-Building*. London: Pluto.
- Costantini, I., ve Hanau Santini, R. (2022). Power Mediators and the 'Illiberal Peace' Momentum: Ending Wars in Libya and Syria. *Third World Quarterly*, 43(1), 131-147. doi:10.1080/01436597.2021.1995711
- Deutsch, K. W., ve Singer, J. D. (1964). Multipolar Power Systems and International Stability. *World Politics*, 16(3), 390-406. doi:10.2307/2009578
- Doyle, M. W. (2005). Three Pillars of the Liberal Peace. *American Political Science Review*, 99(3), 463-466. doi:10.1017/S0003055405051798
- Duursma, A. (2014). A Current Literature Review of International Mediation. *International Journal of Conflict Management*, 25(1), 81-98. doi:10.1108/IJCMA-02-2012-0020
- Evangelista, M. (2005). *Peace Studies: Critical Concepts in Political Science*. Oxon: Taylor & Francis.
- Gaddis, J. L. (1992). International Relations Theory and the End of the Cold War. *International Security*, 17(3), 5-58. doi:10.2307/2539129
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191. doi:10.1177/002234336900600301
- Gleditsch, N. P., Nordkvelle, J., ve Strand, H. (2014). Peace Research—Just the Study of War? *Journal of Peace Research*, 51(2), 145-158. doi:10.1177/0022343313514074
- Groff, L. (2018). What is Peace, How Have Our Concepts of Peace Evolved, and What is A Holistic Vision of Peace for The Twenty-First Century? C. P. Peterson, W. M. Knoblauch, & M. Loadenthal (Ed.), *The Routledge History of World Peace Since 1750* içinde, (ss. 429-447). New York: Routledge.
- Heathershaw, J. (2008). Unpacking the Liberal Peace: The Dividing and Merging of Peacebuilding Discourses. *Millennium*, 36(3), 597-621. doi:10.1177/03058298080360031101
- Hellmüller: (2022). Peacemaking in a Shifting World Order: A Macro-Level Analysis of UN Mediation in Syria. *Review of International Studies*, 48(3), 543 - 559. doi:10.1017/S026021052200016X
- Hellmüller, S., Pring, J., ve P Richmond, O. (2020). How Norms Matter in Mediation: An Introduction. *Swiss Political Science Review*, 26(4), 345-363. doi:10.1111/spsr.12425
- Howard, L. M., ve Stark, A. (2017). How Civil Wars End: The International System, Norms, and the Role of External Actors. *International security*, 42(3), 127-171. doi:10.1162/ISEC_a_00305

- Aytekin, C.E. & Okur, M.A. (2023). Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 309-329.
- Jabri, V. (1995). Agency, Structure, and the Question of Power in Conflict Resolution. *Global Society: Journal of Interdisciplinary International Relations*, 9(2), 53-70. doi:10.1080/13600829508443086
- Jabri, V., ve Richmond, O. P. (2021). Critical Theory and the Politics of Peace. O. P. Richmond & G. Visoka (Ed.), *The Oxford Handbook of Peacebuilding, Statebuilding, and Peace Formation* içinde (ss. 91-106). New York: Oxford University Press.
- Jervis, R. (1988). War and Misperception. *The Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), 675-700. doi:10.2307/204820
- Jutila, M., Pehkonen, S., ve Väyrynen, T. (2008). Resuscitating a Discipline: An Agenda for Critical Peace Research. *Millennium*, 36(3), 623-640. doi:10.1177/0305829808036003120
- Kagan, K. (1997). The Myth of the European Concert: The Realist-Institutionalist Debate and Great Power Behavior in the Eastern Question, 1821–41. *Security Studies*, 7(2), 1-57. doi:10.1080/09636419708429341
- Kant, I. (1915). *Perpetual Peace, a Philosophical Essay*. London: G. Allen & Unwin Ltd.
- Kastner, P. (2020). Glocal Peace Mediators as Norm Translators. *Swiss Political Science Review*, 26(4), 364-383. doi:10.1111/spsr.12423
- Kivimaki, T. (2016). *Paradigms of Peace: A Pragmatist Introduction to the Contribution to Peace of Paradigms of Social Science*. London: Imperial College Press.
- Krause, K., ve Jütersonke, O. (2005). Peace, Security and Development in Post-Conflict Environments. *Security Dialogue*, 36(4), 447-462. doi:10.1177/0967010605060449
- Little, R. (2007). The Balance of Power and Great Power Management. R. Little & J. Williams (Ed.), *The Anarchical Society in A Globalized World* içinde (ss. 97-120). New York: Palgrave Macmillan.
- Mac Ginty, R. (2010). No War, No Peace: Why So Many Peace Processes Fail to Deliver Peace. *International Politics*, 47(2), 145-162. doi:10.1057/ip.2010.4
- Mac Ginty, R. (2014). Everyday Peace: Bottom-up and Local Agency in Conflict-Affected Societies. *Security dialogue*, 45(6), 548-564. doi:10.1177/0967010614550899
- Mac Ginty, R., ve Richmond, O. P. (2013). The Local Turn In Peace Building: A Critical Agenda For Peace. *Third World Quarterly*, 34(5), 763-783. doi:10.1080/01436597.2013.800750
- Martín, F. E. (2005). Critical Analysis of the Concept of Peace in International Relations. *Peace Research*, 37(2), 45-59.
- Mateos, Ò., ve Rodríguez, A. I. (2021). Understanding Peace, Conflict and Security Through Alternative Narratives. *Tripodos*(51), 9-11. doi:10.51698/tripodos.2021.51
- Miller, B. (2005). When and How Regions Become Peaceful: Potential Theoretical Pathways to Peace. *International Studies Review*, 7(2), 229-267. doi:10.1111/j.1468-2486.2005.00482.x
- Morgenthau, H. J. (1947). *Scientific Man vs. Power Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Northedge, F., ve Donelan, M. (1971). *International Disputes: The Political Aspects*. London: Europa Publications.
- Nye, J. S. (1990). Soft Power. *Foreign policy*(80), 153-171.

- Aytekin, C.E. & Okur, M.A. (2023). Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 309-329.
- Oneal, J. R. (2013). From Realism to the Liberal Peace: Twenty Years of Research on the Causes of War. G. Lundestad (Ed.), *International Relations Since the End of the Cold War: New and Old Dimensions* içinde (ss. 42-62). Oxford: Oxford University Press.
- Paris, R. (2006). Bringing the Leviathan Back in: Classical versus Contemporary Studies of the Liberal Peace. *International Studies Review*, 8(3), 425-440. doi:10.1111/j.1468-2486.2006.00601.x
- Patomäki, H. (2001). The Challenge of Critical Theories: Peace Research at the Start of the New Century. *Journal of Peace Research*, 38(6), 723-737. doi:10.1177/0022343301038006005
- Pugh, M. (2005). The Political Economy of Peacebuilding: A Critical Theory Perspective. *International Journal of Peace Studies*, 10(2), 23-42.
- Pugh, M. (2013). The Problem-Solving and Critical Paradigms. R. M. Ginty (Ed.), *Routledge Handbook of Peacebuilding* (ss. 28-41). London: Routledge.
- Rampton, D., ve Nadarajah: (2017). A Long View of Liberal Peace and Its Crisis. *European Journal of International Relations*, 23(2), 441-465. doi:10.1177/1354066116649029
- Randazzo, E. (2016). The Paradoxes of the 'Everyday': Scrutinising the Local Turn in Peace Building. *Third World Quarterly*, 37(8), 1351-1370. doi:10.1080/01436597.2015.1120154
- Rasmussen, M. V. (2003). *The West, Civil Society, and the Construction of Peace*. London: Palgrave.
- Richmond, O. P. (2001a). A Genealogy of Peacemaking: The Creation and Re-Creation of Order. *Alternatives*, 26(3), 317-348. doi:10.1177/030437540102600304
- Richmond, O. P. (2001b). *Maintaining Order, Making Peace*. London: Palgrave.
- Richmond, O. P. (2005). *The Transformation of Peace*. London: Springer.
- Richmond, O. P. (2006). Patterns of Peace. *Global Society*, 20(4), 367-394. doi:10.1080/13600820600929705
- Richmond, O. P. (2016). Peace in International Relations Theory. *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace* içinde (ss. 57-68). London: Springer.
- Richmond, O. P. (2019). *Peace in International Relations*. New York: Routledge.
- Richmond, O. P. (2021). The Evolution of the International Peace Architecture. *European Journal Of International Security*, 6(4), 379-400.
- Richmond, O. P. (2022). *The Grand Design: The Evolution of the International Peace Architecture*. Oxford: Oxford University Press.
- Rousseau, J.-J. (1760). Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace. *The plan for Perpetual Peace, on the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics* içinde, (ss. 27-49). Hanover: Dartmouth College Press.
- Rousseau, J.-J. (1917). *A Lasting Peace Through the Federation of Europe and the State of War*. London: Constable and Company.
- Sagan, D., Waltz, K., ve Betts, R. K. (2007). A Nuclear Iran: Promoting Stability or Courting Disaster? *Journal of International Affairs*, 60(2), 135-150.
- Sagan, D., ve Waltz, K. N. (2010). Is Nuclear Zero the Best Option? *The National Interest*, 24 Ağustos 2010(109), 88-96. <https://nationalinterest.org/greatdebate/no-3951>

Aytekin, C.E. & Okur, M.A. (2023). Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 309-329.

Spector, C. (2013). Who is the Author of the Abstract of Monsieur l'abbe' de Saint-Pierre's 'Plan for Perpetual Peace'? From Saint-Pierre to Rousseau. *History of European Ideas*, 39(3), 371-393. doi:10.1080/01916599.2012.714631

Subedi, D. (2022). Rethinking Peacebuilding in the Age of Populism. *Peace Review*, 33(4), 495-505. doi:10.1080/10402659.2021.2043009

Van Iterson Scholten, G. (2014). *The Meanings of Peace A Conceptual Model of Different Concepts of Peace in Academic Literature*. Paper presented at the Past, present and future of peace research, Groningen, Netherlands.

Vuković: (2020). Peace Mediators as Norm Entrepreneurs: The EU's Norm Diffusion Strategy in Montenegro's Referendum on Independence. *Swiss Political Science Review*, 26(4), 449-467. doi:10.1111/spsr.12424

Waltz, K. (1959). *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.

Waltz, K., ve Quester, G. H. (1982). *Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Ware, A., Ware, V.-A., ve Kelly, L. M. (2022). Strengthening Everyday Peace Formation After Ethnic Cleansing: Operationalising a Framework in Myanmar's Rohingya Conflict. *Third World Quarterly*, 43(2), 289-308. doi:10.1080/01436597.2021.2022469

Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425. doi:10.1017/S0020818300027764

Wright, Q. (1942). *A Study of War*. Chicago: University of Chicago Press.

Zarakol, A. (2011). *After Defeat: How the East Learned to Live with the West*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zaum, D. (2012). Beyond the "Liberal Peace". *Global Governance*, 18(1), 121-132. doi:10.1163/19426720-01801010

Genişletilmiş Öz

Eleştirel Barış Çalışmaları ve Uluslararası Barış Mimarisi: Uluslararası Barışın Tarihsel Bir Analizi

Bu çalışma, bir kavram olarak barışın Uluslararası İlişkiler (Uİ) teorisindeki incelenme ve açıklanma biçimlerinin sınırlamalarını ele alarak, bu alana yeni teorik gelişmelerin getirdiği potansiyeli değerlendirmektedir. Makalede söz konusu nispeten yeni teorik gelişmelere dayanarak uluslararası barışın tarihsel gelişiminin incelenmesi ile Uİ ve barış çalışmalarında karşılaşılan kısıtlamaları aşmak için geliştirilen eleştirel barış çalışmaları ve uluslararası barış mimarisi gibi güncel yaklaşımlar bağlamında uluslararası barışın tarihsel analizine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Araştırma, Uİ teorilerinin barışı yeterince açıklayamadığı ve analitik bir kavram olarak ele almakta yetersiz kaldığı konusundaki gözlemlere dayanmaktadır. Bu tespitten hareketle, sistemik, tarihsel ve eleştirel katkıların barış kavramsallaştırmasına ilişkin bu sınırlamaları aşma çözüme potansiyeli tartışılmaktadır. Barış Çalışmaları'nın Uİ teorisinden ayrı bir disiplin olarak kurumsallaşması, Uİ'nin sunabileceği yapısal analiz kapasitesinden ve tarihsel bilgilendirmeden faydalanmamış olmasına yol açmıştır. Makalede, eleştirel perspektifin barış kavramsallaştırması üzerindeki etkisi incelenmekte ve alternatif ve yenilikçi yaklaşımların uluslararası barışa nasıl uyarlanabileceği tartışılmaktadır. Bu çerçevede, eleştirel barış çalışmalarının temel prensipleri ve yerelleşme kavramı vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımlar, uluslararası ilişkilerde daha kapsayıcı ve adil bir barışın mümkün olduğunu savunurken, farklı teorik geleneklerden kaynaklanan farklı perspektiflerin barış çalışmalarına nasıl entegre edilebileceğine dikkat çekmektedir. Makale, Uİ teorilerinde ve barış çalışmalarında karşılaşılan kısıtlamaların, barışın merkezi ve analitik bir kavram olarak ele alınmasını sağlayan güncel teorik gelişmelerle aşılabileceği göstermektedir. Eleştirel teori ve tarihsel perspektiflere dayanan bu gelişmeler, barışı daha karmaşık bir kavramsallaştırmayla

ele alarak baskın barış paradigmasına yönelik eleştiriler sunmaktadır. Bu eleştirel çalışmalar, uluslararası barışın tarihsel olarak ideolojik, normatif ve pratik açılardan dönüşümünü ve evrimini takip eden tarihsel sosyolojik analizlerle birlikte uluslararası barışa dair yapısal bir analiz sunmaktadır.

Makalede öncelikle barışın Uİ'deki önemi vurgulanmakta ve yeni teorik gelişmelerin barışı merkezi bir kavram olarak ele alan araştırmalara olan ilgiyi artırdığı ifade edilmektedir. Eleştirel barış çalışmaları temel olarak liberal barış paradigmasına eleştirel bir yaklaşım sunmaktadır. Eleştirel barış çalışmaları, geleneksel ve liberal yaklaşımların barış inşası ve çatışma çözümünde sınırlı kalmasının neden olduğu sorunları çözmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Özellikle yerel dinamiklerin ve bakış açılarının göz ardı edilmesi ve yukarıdan aşağıya devlet merkezli bir yaklaşım benimsenmesi, liberal barış paradigmasına önemli eleştiriler getirmektedir. Eleştirel barış çalışmalarının önemli katkılarından biri, yerelleşme kavramı ve gündelik barış yaklaşımıyla yerel aktörlerin ve toplulukların barış inşası sürecine dahil edilmesinin vurgulanmasıdır. Bu yaklaşımlar, uluslararası barışın sadece çatışmaların sona ermesiyle değil, daha derin ve kalıcı bir dönüşümle gerçekleşebileceği konusunda vurgu yapmaktadır.

Çalışmanın sonuç kısmında, yeni teorik gelişmelerin bu kısıtlamaları aşma potansiyeli değerlendirilmiştir. Eleştirel barış çalışmalarının, geleneksel yaklaşımların sınırlılıklarını aşma amacıyla ortaya çıktığı ve barış inşası sürecinde yerel aktörlerin ve toplulukların önemine vurgu yaptığı ifade edilmiştir. Ayrıca, eleştirel barış çalışmalarının uluslararası barışın sadece çatışmaların sona ermesiyle değil, daha derin ve kalıcı bir dönüşümle gerçekleşebileceği konusuna vurgu yaptığı belirtilmiştir. Eleştirel yaklaşımlar, barış süreçlerinin toplumsal adalet, insan hakları ve eşitlik gibi temel değerlere dayanması gerektiğini savunur. Bu nedenle, eleştirel barış çalışmaları çoğulcu ve kapsayıcı bir yaklaşım benimser, farklı toplumsal aktörlerin, sivil toplumun ve mağdur grupların barış süreçlerine etkin bir şekilde dahil olmasını teşvik eder. Sonuç olarak, bu makale Uluslararası İlişkiler alanında barış kavramının derinlemesine incelenmesi ve açıklanmasının önemine vurgu yapmaktadır. Eleştirel barış çalışmaları ve uluslararası barış mimarisi gibi yeni yaklaşımlar, barış çalışmalarının daha kapsayıcı, adil ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlamaktadır. Bu yaklaşımlar, geleneksel teorik perspektiflere eleştirel bir bakış açısı getirmekte ve uluslararası barışın tarihsel ve yapısal analizini derinleştirmektedir. Bununla birlikte, eleştirel barış çalışmalarını eleştiren argümanlar da değerlendirilmiştir. Örneğin, teorik tartışmaların pratik çözümlerin yerini almasının yanı sıra eleştirel çalışmaların dayandığı düşünsel kaynakların ve felsefi geleneklerin Batı Dünyası ile sınırlı olması önemli bir sınırlılık olarak vurgulanmıştır. Bu nedenle, eleştirel barış çalışmalarının daha somut ve pratik çözümlere odaklanması ve Batı-dışı bakış açılarıyla daha güçlü bir ilişki kurması gerektiği belirtilmiştir.

Extended Abstract

Critical Peace Studies and International Peace Architecture: A Historical Analysis of International Peace

This paper addresses the limitations of the ways in which peace as a concept has been studied and explained in International Relations (IR) theory and assesses the potential of new theoretical developments in this field. The article aims to contribute to the historical analysis of international peace by examining the historical development of international peace based on these relatively new theoretical developments and in the context of current approaches such as critical peace studies and international peace architecture, which have been developed to overcome the limitations encountered in IR and peace studies. The research is based on the observation that IR theories fail to adequately explain peace and treat it as an analytical concept. Based on this observation, the potential of systemic, historical and critical contributions to overcome these limitations in the conceptualization of peace is discussed. The institutionalization of Peace Studies as a discipline separate from IR has meant that it has not benefited from the capacity for structural analysis and historical information that IR can offer. The article examines the impact of the critical perspective on the conceptualization of peace and discusses how alternative and innovative approaches can be adapted to international peace. In this framework, the basic principles of critical peace studies and the concept of localization are highlighted. While arguing that a more inclusive and just peace is possible in international relations, these approaches draw attention to how different perspectives from different theoretical traditions can be integrated into peace studies. The article demonstrates that the limitations of IR theories and peace studies can be overcome through recent theoretical developments that allow peace to be treated as a central and analytical concept. Drawing on critical theory and historical perspectives, these developments offer critiques of the dominant peace paradigm by offering a more complex conceptualization of peace. These critical studies offer a structural analysis of international peace together with historical sociological analyses that trace the historical transformation and evolution of international peace from ideological, normative and practical perspectives.

The article first emphasizes the importance of peace in IR and argues that new theoretical developments have increased interest in research that treats peace as a central concept. Critical peace studies basically offers a critical approach to the liberal peace paradigm. Critical peace studies have emerged to solve the problems

caused by the limitations of traditional and liberal approaches to peace building and conflict resolution. In particular, ignoring local dynamics and perspectives and adopting a top-down state-centered approach bring important criticisms to the liberal peace paradigm. One of the important contributions of critical peace studies is to emphasize the inclusion of local actors and communities in the peacebuilding process through the concept of localization and the everyday peace approach. These approaches emphasize that international peace can be realized not only through the end of conflicts, but also through a deeper and more lasting transformation. In the concluding section of the study, the potential of new theoretical developments to overcome these limitations is assessed. Critical peace studies have emerged to overcome the limitations of traditional approaches and emphasize the importance of local actors and communities in the peacebuilding process. In addition, critical peace studies emphasize that international peace can be achieved not only through the end of conflicts, but also through a deeper and more lasting transformation. Critical approaches argue that peace processes should be based on fundamental values such as social justice, human rights and equality. Therefore, critical peace studies adopt a pluralistic and inclusive approach, encouraging the active involvement of different social actors, civil society and victim groups in peace processes. Consequently, this article emphasizes the importance of an in-depth examination and explanation of the concept of peace in the field of International Relations. New approaches such as critical peace studies and international peace architecture contribute to making peace studies more inclusive, just and sustainable. These approaches bring a critical perspective to traditional theoretical perspectives and deepen the historical and structural analysis of international peace. However, arguments that criticize critical peace studies have also been evaluated. For example, it was emphasized that theoretical debates have replaced practical solutions, and that the intellectual resources and philosophical traditions on which critical studies are based are limited to the Western World as an important limitation. For this reason, it is argued that critical peace studies should focus on more concrete and practical solutions and engage more strongly with non-Western perspectives.
